

УДК 378.22:78.087.68

МАГІСТЕРСЬКА ПІДГОТОВКА ДИРИГЕНТА-ПЕДАГОГА: ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД

Шумська Л. Ю.

У статті висвітлюється проблема застосування особистісно орієнтованого підходу у процесі магістерської підготовки хорového диригента до подальшої педагогічної діяльності в закладах музичної освіти, сформульовано та описано три аспекти переформатування навчально-виховного процесу у напрямку індивідуалізації підготовки майбутніх диригентів-педагогів.

Ключові слова: магістерська підготовка, особистісно орієнтований підхід, диригентсько-виконавський професіоналізм, диригентсько-педагогічне проектування, професійна вмотивованість диригента-педагога.

В статье освещается проблема применения личностно-ориентированного подхода в процессе магистерской подготовки хорového дирижера к дальнейшей педагогической деятельности в учреждениях музыкального образования, сформулированы и описаны три аспекта реформатирования учебно-воспитательного процесса в направлении индивидуализации подготовки будущего дирижера-педагога.

Ключевые слова: магистерская подготовка, личностно-ориентированный подход, дирижерско-исполнительский профессионализм, дирижерско-педагогическое проектирование, профессиональная мотивированность дирижера-педагога.

The article highlights the problem of implementation of the student-centered approach in the process of the choral conductor Master training for the further pedagogical activity at the music educational establishments. There have been enunciated and characterized the three aspects of reformatting educational process in the concept of the future conductor-teachers training individualization; Master training, student-centered approach, conductor-performing competence, conductor-pedagogical design, professional motivation of a conductor-teacher.

The first aspect of improvement of the choral conductor Master's training is aimed at the establishment of the professional "Me-concept" of the future conductor-teacher: development of the professional choral thinking, formation of the highest personal value-conscious criteria, able to perform an independent conductor-pedagogical self-actualization in highly competent surrounding.

The second aspect of the conductor-choral training of a Master highlights the conditions of transformation of a conductor-beginner, a graduate student from the Culture and Arts Department under the specialty "Teacher of Music Art" into a teacher of conductor-choral subjects, who has to correspond to the qualification characteristics of a specialist in the sphere of conductor-choral training.

The third aspect outlined is the formation of the professional motivation in the conditions of the conductor-teacher Master's training program which takes place in close interconnection with the development of the integral and research skills, which are based on the mastery of the methodology of scientific perception, and in future allows the conductor-teacher to perform his/her professional functions on the basis of the scientific analytics, pedagogical prediction, conductor design, choir-master modeling and correction of all professional actions.

The student-centered approach to the organization of the educational process to ensure conductor-teacher Master's training includes targeted improvement in the conducting and performing professionalism, learning the content of the conducting and pedagogical design, forming the conducting and pedagogical professional motivation of the subject of studies. It provides expected professional growth of a highly competent and integrated conductor-teacher, contributes to the achievement of the necessary level of professional maturity and stability in new pedagogical and psychological conditions.

Key words: master training, person-centered approach, conductor-performing competence, conductor-pedagogical design, professional motivation of a conductor-teacher.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У ході імплементації нового Закону України "Про вищу освіту" та євроінтеграційного спрямування вищої освіти на дворівневу структуру професійної підготовки (бакалавр-магістр) актуалізується проблема перегляду змісту підготовки магістрів. Згідно з положеннями нового закону, "... другий (магістерський) рівень вищої освіти ... передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та / або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та / або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності" [1].

На мистецьких факультетах класичних та педагогічних університетів України у межах магістерської програми успішно апробована система підготовки хорového диригента з орієнтацією на його подальшу викладацьку діяльність. Необхідним базисом для професійного розвитку магістра диригентсько-хорової спеціалізації виступає первинна (бакалаврська) педагогічна освіта. Знання й навички з дисциплін диригентсько-хорового циклу, отримані у процесі бакалаврської підготовки, надають можливості магістру у процесі навчання значно розширити межі своєї фахової підготовки. У той же час значною відмінністю навчання в магістратурі є спрямованість системи професійної підготовки на індивідуалізацію навчального процесу, що потребує застосування особистісно орієнтованого підходу до процесу навчання та виховання магістра як майбутнього диригента-викладача.

Аналіз досліджень та публікацій свідчить про те, що проблема особистісно орієнтованого підходу є об'єктом вивчення багатьох науковців – педагогів, психологів, музикантів. Так, різні аспекти особистісно орієнтованого підходу містяться у працях В. Бондаря, І. Зязюна, А. Маслоу, О. Олексюк, О. Рудницької, З. Слєпкань, О. Щолокової, В. Ягупова та інших. Разом із тим проблема удосконалення професійної підготовки магістрів як майбутніх викладачів диригентсько-хорових дисциплін з позицій особистісно орієнтованого підходу є не достатньо розробленою, що визначає **актуальність** даного дослідження.

Мета статті полягає в обґрунтуванні необхідності застосування особистісно орієнтованого підходу в процесі магістерської підготовки диригента-педагога, який передбачає переформатування навчально-виховного процесу у напрямку професійної диригентсько-педагогічної індивідуалізації.

Виклад основного матеріалу. Значну роль у формуванні професійної спрямованості диригентсько-хорової підготовки магістрів відіграє особистісно орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу. З філософської точки зору термін "підхід" в диригентській педагогіці слід розглядати як переорієнтацію процесу навчання з пізнавального на пізнавально-перетворювальний. Відтак метою магістерської підготовки диригента-педагога є створення таких умов навчання, які забезпечуватимуть формування якісно нової своєрідності професійного становлення кожного суб'єкта навчання, "включення" його особистісних якостей, його суб'єктивного досвіду. З нашої точки зору, досягненню цієї мети сприятиме впровадження до системи магістерської підготовки майбутнього диригента-викладача особистісно орієнтованого підходу, який передбачає переформатування навчально-виховного процесу у напрямку індивідуалізації магістерської програми.

Реалізація цієї програми має відбуватися у трьох аспектах: перший – удосконалення диригентсько-виконавської майстерності; другий – опанування технологією диригентсько-педагогічного проектування; третій – розвиток професійної диригентсько-педагогічної вмотивованості. На нашу думку, поєднання у навчальному процесі означених аспектів, індивідуальний підхід до підготовки кожного магістра-диригента забезпечуватиме високий рівень його особистісного розвитку та професіоналізму.

Процес *удосконалення диригентсько-виконавської майстерності* магістрів передбачає:

- оволодіння технікою диригування творів значних за об'ємом, складних за художньо-драматургічним задумом, різнотипних за фактурою та виконавськими завданнями;
- опанування прийомами диригування надскладної поліфонічної фактури;
- інтерпретація фрагментів оперної форми в умовах наскрізного музичного розвитку;

- мануальне втілення зразків кантатно-ораторіального жанру, уміння модифікувати різновиди диригентської техніки при чергуванні частин великої циклічної форми;
- управління ансамблями вищого типу (солісти, сценічний оркестр, танцювальні номери, ансамблі солістів, подвійні хори).

Подальший розвиток техніки диригування творів реалізується шляхом осягнення мистецтва мануально-фактурної виконавської інтерпретації в умовах драматургічно складних творів, поліфонічних опусів та сучасних хорових композицій; оволодіння прийомами виконання на фортепіано хорових партитур для усіх складів хору з різноманітними типами хорової фактури, що відображають переважну більшість жанрів сучасного хорового мистецтва.

Удосконалення диригентсько-виконавської майстерності магістрів вимагає забезпечення їх теоретичної підготовки шляхом оновлення змісту навчальних планів, які включають наступні дисципліни: хорова література з аналізом хорових творів та методика викладання хорового диригування і роботи з хором.

Інтегрований підхід до організації навчально-виховного процесу у магістратурі, інновації в теорії та практиці індивідуального навчання кожного магістра забезпечуватимуть високий рівень гуманітарної, фахової, психолого-педагогічної підготовки у всіх галузях, а саме: вивчення історії світової та національної хорової культури, сучасної психології диригентсько-хормейстерської творчості; усвідомлення художньо-стильових та виконавських особливостей хорового мистецтва; розуміння духовно-моральної та етичної значущості вокально-хорової і диригентської естетики; розробка сучасних методик індивідуального розвитку інтелектуальних та творчих можливостей учнів у ході засвоєння предметів диригентсько-хорового циклу.

Таким чином, перший аспект удосконалення магістерської підготовки хорового диригента реалізується шляхом становлення професійної "Я-концепції" майбутнього диригента-педагога: розвитку професійного хорового мислення, формування вищих ціннісних якостей особистості, здатної до диригентсько-педагогічної самореалізації у висококомпетентнісному вимірі.

Другий аспект удосконалення магістерської підготовки хорового диригента передбачає *опанування технологією диригентсько-педагогічного проектування*. Проблему педагогічного проектування в даному контексті ми розглядаємо як процес пізнавально-перетворювальної діяльності, метою та результатом якої має стати оновлення особистісної парадигми суб'єкта навчання, що є необхідною умовою для подальшої еволюційної діяльності у галузі диригентської педагогіки. Відповідно до професійної самореалізації майбутнього диригента-педагога це означає створення нового особистісного ціннісно-смыслового поля, індивідуального вектора фахового саморозвитку, цілісного компетентнісного образу майбутнього диригента-педагога, набуття ним досвіду постановки й планування педагогічних завдань, вибору варіантів, прийняття рішень для досягнення поставленої мети.

Опанування технології диригентсько-педагогічного проектування у процесі магістерської підготовки диригента-викладача ґрунтується на його загальних знаннях з основ педагогіки та психології, а саме: предмета і завдань педагогіки; мети та цілей навчання і виховання, розвитку та формування особистості; класифікації сучасних дидактичних систем, закономірностей і принципів навчання; традиційних методів навчання та активізації навчально-пізнавальної діяльності; законів, закономірностей і принципів виховання; законів та механізмів психічної організації людини, поведінково-діяльнісної взаємодії людей в соціумі тощо.

У процесі навчання в магістратурі відбувається професійно зорієнтований синтез психолого-педагогічних і диригентсько-виконавських знань, спрямований на створення об'єктивно та суб'єктивно нового продукту – особистості диригента-викладача, здатного до творчої діяльності у нових педагогічних умовах.

Зміст диригентсько-педагогічного проектування полягає в необхідності професійного структурування компонентів компетентнісної цілісності викладача диригентсько-хорових дисциплін, а саме: адаптація принципів дидактики до диригентської педагогіки; розуміння засад організації навчально-виховного процесу в класі хорового диригування; знання основ морально-етичного та хормейстерського виховання і сугестії, основ психології хормейстерської творчості та комунікації; володіння методикою діагностики типології особистості, виявлення характерних ознак людського і музичного темпераменту; створення умов для використання новітніх технологій

розвитку вокально-диригентських здібностей; усвідомлення теоретичних засад фактурного аналізу та художніх чинників диригентської інтерпретації хорових творів; аналіз сучасного зрізу диригентсько-хорової освіти і виконавства України, традицій та інновацій у галузі музичної і диригентської педагогіки, можливостей застосування нових музично-педагогічних ідей та концепцій у ході викладання диригентсько-хорових дисциплін; розширення педагогічного репертуару як основи здійснення навчального процесу у галузі диригентсько-хорової освіти тощо [2].

Таким чином, другий аспект диригентсько-хорової підготовки магістра висвітлює умови перетворення диригента-початківця – випускника факультету культури і мистецтв за спеціальністю "Вчитель музичного мистецтва" – на особистість викладача диригентсько-хорових дисциплін, який має відповідати кваліфікаційним характеристикам фахівця у галузі диригентсько-хорової педагогіки.

Третім аспектом удосконалення диригентсько-хорової підготовки магістрів ми вважаємо необхідність *розвитку професійної диригентсько-педагогічної вмотивованості*. Детермінантним, спонукаючим засобом та дієвим регулятором посилення мотивації має стати зростання інтересу до досконалого оволодіння фахом диригента-хормейстера та невпинна професійно-педагогічна зорієнтованість, що посилює індивідуальну вмотивованість суб'єкта навчання до майбутньої диригентсько-хорової діяльності. Не випадково О. Рудницька зауважує: "Орієнтація на внутрішній світ людини, що трансформувалась в одну з центральних ідей педагогіки, акцентувала необхідність розвитку самостійності, творчої ініціативи, потреби самовдосконалення, почуття відповідальності суб'єкта навчально-виховного процесу, його здатності до мотиваційного обґрунтування своєї діяльності, моральної позиції, естетичних поглядів тощо. Особистісне забарвлення зумовило такий характер засвоєння змісту освіти, при якому відбулося своєрідне "зняття" об'єктивного значення матеріалу і виявлення в ньому суб'єктивного смислу. Пізнавальний та практичний досвід став складовою більш широкого емоційного забарвлення особистісного досвіду, завдяки якому людина прилучається до глибинно-смислового осягнення світу замість отримання формальних предметних знань про нього" [3, с. 27].

Професійна вмотивованість є одним із чинників фахового цілепокладання як ефективного інструмента особистісного зростання майбутнього хорового диригента, його внутрішньої перебудови з виключно навчально-пізнавальної на багатофункціональну професійно-творчу сферу діяльності. Це впливає на осмисленість відбору ним знань та їх кореляції із сутністю диригентсько-хорової педагогічної діяльності, яка передбачає: можливість управління навчальним, аматорським або церковним хоровим колективом (як диригент-музикант та як педагог-психолог); високопрофесійне вокальне ілюстрування музичного матеріалу; формування хорового репертуару для колективів різного віку, виконавського стилю та функціонального призначення; створення музично-просвітницького середовища засобами хорового мистецтва, організацію систематичних та різножанрових концертних виступів; моделювання технологічної структури та прогнозування художнього результату хорових репетицій тощо. Складність і різноплановість завдань, які постають перед диригентом, вимагають підвищення вмотивованості, що відіграє роль системоутворювального регулятора особистісно-професійного та психологічного розвитку майбутнього викладача диригентсько-хорових дисциплін.

Цілеспрямоване формування диригентсько-педагогічної та хормейстерської культури надає процесу навчання в магістратурі креативності, спонукає до вирішення завдань будь-якої складності у нових педагогічних і творчих ситуаціях, ефективно формує професійний кругозір суб'єкта навчання, зміцнює інтерес магістранта – хорового диригента до компетентнісної цілісності в майбутній фаховій діяльності. З нашої точки зору, в основі професійної вмотивованості диригента-педагога лежать три складові: любов до процесу навчання як педагогічна здібність диригента, любов до хорового мистецтва як музична здібність хормейстера та потреба проектування власного професійно-педагогічного розвитку як майбутнього викладача диригентсько-хорових дисциплін.

Професійна диригентсько-педагогічна вмотивованість магістра ґрунтується на виробленні низки фахових потреб та емоційній насиченості навчального процесу. Домінуючими фаховими потребами хормейстера вважаються: співацька і концертна діяльність у хоровому колективі; пізнання видатних явищ у класичній, сучасній

композиторській творчості та хоровому виконавстві; вивчення і наукове осмислення технічно-методичних, художньо-естетичних засобів хороуправління провідних майстрів хорового мистецтва. У свою чергу, емоційність навчального процесу, забезпечена інноваційними формами та змістовними характеристиками зміцнює взаємозв'язок між умотивованістю і спектром особистісної реалізації у навчанні та творчості. Як стимулювальна емоція вмотивованість виступає активуючим засобом творчого зростання диригента-педагога і надважливою якістю особистості, яка визначає ініціативність у навчанні, цілеспрямованість у постановці професійних цілей, внутрішню потребу в розширенні професійного діяльнісного поля, прагнення до високого рівня диригентсько-хорової майстерності.

Вмотивованість до диригентсько-педагогічної діяльності має певні особливості, що виявляються у прагненні до підвищення рівня власної диригентсько-педагогічної та хормейстерської культури, в бажанні різнобічно використовувати наявний виконавський і педагогічний досвід у галузі хорового мистецтва, в умінні самостійно здобувати та застосовувати на практиці інноваційні прийоми диригентсько-хорової і педагогічної техніки тощо.

Концептуальна перспективність професії диригента-педагога для магістра зумовлюється тим, якою мірою його подальша професійна реалізація буде ґрунтуватися на аксіологічному націлюванні та психологічній схильності до фаху. Набуття майбутнім диригентом-педагогом досвіду проектування власних світоглядних, життєвих і творчо-поведінкових установок сприятиме формуванню у нього умінь професійного передбачення широкого спектру можливих педагогічних ситуацій. На нашу думку, індивідуальний підхід має враховувати психологічний аспект професійної підготовки шляхом виявлення характерних базових рис суб'єкта навчання, які дозволять вибудувати індивідуальні структурно-динамічні параметри стилю діяльності майбутнього диригента-педагога [4].

Органічне поєднання професійної та особистісної вмотивованості магістра реалізується шляхом організації відповідного виховного середовища, тобто створенням у ході навчального процесу специфічної аури як індивідуального педагогічного підпростору, що гарантує фахове усупільнення педагога-хормейстера. Поєднання комплексу знань, креативності, емоційності, морально-етичних уподобань і техніки художньо-педагогічного спілкування сприятиме формуванню особистого професійного "мікрокосмосу" майбутнього диригента-педагога.

Упродовж усього процесу професійної магістерської підготовки навчальна діяльність майбутнього диригента-педагога з дисциплін спеціального, диригентсько-хорового циклу (хорове диригування, концертно-хоровий практикум, теоретично-хорові дисципліни, сольний спів та ін.) має орієнтуватися на роботу в середньому та вищому навчальному закладі, в системі позашкільної мистецької освіти. Тому необхідним є впровадження інтегративного зв'язку між дисциплінами, причому не лише на їх змістовому, але й на творчо-процесуальному рівні шляхом застосування інноваційних форм і методів навчання.

Мотивація до певного стилю педагогічної діяльності (авторитарний, демократичний, ліберальний тощо) майбутнього диригента формується у процесі суб'єкт-суб'єктної навчальної взаємодії з викладачем. У процесі навчальної взаємодії вибудовуються індивідуально-типологічні шляхи саморозвитку особистості магістра, які уможливаються лише в умовах взаємної зацікавленості у спільній навчальній діяльності.

Розвиток професійної вмотивованості майбутнього диригента-педагога в умовах його магістерської підготовки відбувається у тісному взаємозв'язку з розвитком інтегрально-дослідних умінь, які базуються на володінні методологією наукового пізнання і в подальшому дозволяють диригенту-педагогу здійснювати свої професійні функції на основі наукової аналітики, педагогічного прогнозування, диригентського проектування, хормейстерського моделювання та корекції усієї професійної діяльності.

Висновки. Особистісно орієнтований підхід до організації навчально-виховного процесу в магістратурі, який включає цілеспрямоване удосконалення диригентсько-виконавської майстерності, опанування технології диригентсько-педагогічного проектування та розвиток професійної диригентсько-педагогічної вмотивованості, прогнозовано забезпечує становлення компетентнісної цілісності майбутнього

диригента-педагога, сприяє досягненню необхідного рівня його професійної зрілості та стійкості в нових психолого-педагогічних умовах.

Література

1. Закон України "Про вищу освіту" № 1556-VII від 1 липня 2014 року. Розділ II. Рівні, ступені та кваліфікації вищої освіти, стаття 5. Рівні та ступені вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T141556.html. – Назва з екрана.
2. Комісаров О. В. Музична педагогіка: галузеві стандарти освіти як складова діяльності НМАУ / О. В. Комісаров // Науковий вісник НМАУ ім. П. І. Чайковського. – 2003. – Вип. 29. – С. 5–20.
3. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна і мистецька : навч. посіб. / О. П. Рудницька. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. – 360 с.
4. Шевчук М. О. Педагогічне проектування у компетентнісному вимірі / М. О. Шевчук // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. – 2015. – № 2. – С. 87–91.